

UŽUOVĖJA
Pirmoji metinė Sapiegų rūmų paroda
2024 04 12–12 31

Parodos kuratoriai:
Edgaras Gerasimovičius, Virginija Januškevičiūtė
Architektūra:
Laura Kaminskaitė, Povilas Marozas
Grafinis dizainas:
Goda Budvytytė, Vytautas Volbekas
Koordinavimas:
Povilas Gumbis, Paulius Andriuškevičius
Komunikacija:
Denisas Kolomyckis, Aistė Račaitytė, Emilija Filipenkovaitė,
Giedrė Ivanova

Vertimai:
Paulius Balčytis, Alexandra Bondarev, Julija Matulytė
Techninis įgyvendinimas:
Vsevolod Kovalevskij, Antanas Dombrovskij, Almantas Lukoševičius,
Ilona Virzinkevič, Matas Šatūnas
Kalbos redagavimas:
Dangė Vitkienė, Gemma Lloyd

Projektą finansuoja:
Lietuvos kultūros taryba
Projektą remia:
„ARC Bucharest“ rezidencija,
Rumunijos nacionalinis kultūros fondas
Informaciniai partneriai:
15min, LRT, JCDecaux, Echo Gone Wrong, Artnews.lt

PADĖKOS:
Laurence Alary, Algė Andriulytė, Audvidas Balčiūnas, Barbara Barnak,
Žygintas Būčys, Valentin Duduk, Daina Ferguson, Rimantas Garnys,
Arūnas Gelūnas, Rūta Janonienė, Grigorijus Grigas Karachanovas,
Matas Labašauskas, Radu Lesevski, Lina Michelkevičė, Micki Meng,
Laura Misiūnaitė, Gunia Nowik, Christopher Pieper / Leideno
universitetas, Satu Oksanen, Marija Olšauskaitė, Petras Olšauskas,
Evaldas Purlys, Romanas Raulynaitis, Mindaugas Reklaitis,
Radvilė Rimgailė-Voicik / Sengirės fondas, Dalius Sabaliauskas,
Laima Sazanova, Antanas Stanislauskas, Francisco Salas / PM8,
Vadim Šamkov, Andrius Šoblinskas, Edvardas Šumila, Saulius Valius,
Birutė Rūta Vitkauskienė, Louis-Philippe Van Eeckhoutte / dépendance,
Žilvinas Žilinskas / Scenos darbai

Garso kūriniai
Sapiegų rūmams

Skaitmeninis
bukletas ir parodos
fotodokumentacija

S R

SAPIEGŲ RŪMAI
www.sapiegurumai.lt
L. Sapiegos g. 13, 10312
Vilnius

2024.
04.12–
12.31

U
Ž
U
O
V.
Ė
J
A

Pirmoji Sapiegų rūmų paroda siekia prakalbinti istorinio pastato erdvę – naująjį Šiuolaikinio meno centro padalinį Vilniaus Antakalnyje – ir klausia, ką reiškia šiuolaikinio meno atėjimas į šią erdvę būtent dabar. Paroda švelniu, perregimu sluoksniu užkloja iš dalies restauruotą XVII amžiaus architektūrą ir daugybę kartų perpieštas rūmų erdves. Ji primena, kad dabartinį paveldo supratimą formavo daugybė mums žinomų ir nežinomų jėgų bei balsų, ir siekia atspindėti šiandienos Vilnių persmelkusią miesto, geopolitikos, kultūros ir emocinę atmosferą.

Parodos pavadinimas „Užuovėja“ nurodo į lotynišką įrašą marmuro lentoje virš pagrindinių rūmų durų, kuris skelbia, kad „iš griuvėsių pakilę didžiuliai rūmai kare pavargusių ramioje taikoje saugos“. Šį įrašą užsakė Kazimieras Jonas Sapiega, vyriausiasis Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kariuomenės vadas, pasistatydinęs šiuos rūmus kaip reprezentacinę užmiesčio rezidenciją. Rūmų puošyboje itin svarbią vietą užima šlovingos pergalės ir taikos temos, brandžiajam barokui būdinga erdvės choreografija, gausos ir dorybių alegorijos. Visas užmiesčio rezidencijos ansamblis su parku ir vėliau greta jų iškilusiu trinitorių vienuolynu turėjo byloti apie buvusius ir būsimus didžiojo etmono ir jo įtakingos giminės pasiekimus.

Tačiau ūmus pilietinis karas, kilęs kaip tik dėl pasipriešinimo Sapiegų dominavimui, planus sugriovė ir šiam šeiminkui rūmai tarnavo labai trumpai. Nepaisant to, marmuro lentoje įrašytos karo ir gijimo temos lydėjo pastatą visą daugiau nei trijų šimtų metų istoriją. Įvairių šeiminkų ir kariuomenių naudoti Sapiegų reprezentaciniai rūmai yra buvę kovos už valdžią įrankiu, trofėjumi, kovos lauku, kariuomenės barakais ir karo ligonine. Po Pirmojo pasaulinio karo Lenkijos valdžia rūmuose įkūrė akių ligų kliniką, o po Antrojo pasaulinio karo čia veikė karo mokykla, kur sovietų armijos kareiviai mokėsi naudotis priešlėktuviniais radarais.

„Užuovėja“ istoriją pasakoja neįprastu būdu – nevardija kilmingųjų, savininkų, neseka kraujo linija, nepasakoja net apie iškilus dailininkus ir architektus. Vietoje to ji leidžiasi į materijoje įrašytos istorijos ir spekuliatyvių (re)konstrukcijų pasaulį, ieško naujų prasmų architektūroje įkūnytiems afektams. Galbūt šiuolaikinis lankytojas kaip tik ir yra pavargęs nuo karo. Gal čia, šioje parodoje, menininkų užkalbėjimai, meditacijos ir vizijos kuria erdvę pašnekesiui ir užuovėją išbūti situacijose, kuriose būti sunku. Parodos kūriniai pasakoja apie skirtingus išbuvimo būdus. Kone visus juos persmelkia karo ir užuovėjos, ligos ir gijimo, stebuklo ir negandos, pradžios ir pabaigos temos.

Tokiu būdu paroda atsigręžia ir į baroką kaip į neišdildomą įspaudą Vakarų kultūroje palikusį laikotarpį. Barokas Vilniuje – kaip ir daug kur Europoje – iškilo po miestą siaubusių karo negandų, gaisrų ir ligų. Tai trapumą, nepastovumą, šviesos ir tamsos kaitą savaip atradusi epocha. Ji gebėjo ir suteikti ypatingą svarbą žmogaus galiai savo rankomis keisti pasaulį, ir nusižeminti priimti žmogui nepavaldžias stichiškas, miesto veidą ir bendruomenės keičiančias jėgas. Baroko išaukštinta neįgaliausių pokyčių ir dangiškojo pažado drama nepaliauja rezonavusi su vėlesnių laikotarpių gaisrais ir viltimis.

Paroda veiks iki metų pabaigos, per šį laiką papildoma naujais kūrinių ir naujomis jų konfigūracijomis.

14 B.

KŪRINYS EKSPONUOJAMAS
IKI RUGSĖJO 9 D.

PETER WÄCHTLER

Tarytum rūmai, 2022

Videofilmas, garsas, trukmė – 33'35".

Didžioji dalis filmo be garso
Kūrinį paskolino menininkas ir
„dépendance“ galerija

Kiek ilgesniam nei pusvalandžio trukmės filme susipina nebyliojo kino ir mokslinės fantastikos travelogo žanrai bei vystosi drama apie keliautojų laikų bendruomenę. Tiksliau, vieno žmogaus pasakojimas apie šios bendruomenės nuotykius ir tarpusavio santykius, kurį nuolat papildo keliautojams nutikusią įvykių siužetai. Tačiau nuo filmo pradžios tampa aišku, kad skirtingų žanrų sandūra trikdo filmo pasakojimo nuoseklumą. Visų pirma, filmas neturi garso (garsas atsiranda tik filmo pabaigoje pasirodžius titrams). Garso stoka ne tik trikdančiai nutolina nuo filme vystomos dramos, bet ir supainioja filmo pasakotojo(s) ir veikėjų balsus (dar painiau, kad vienas aktorių yra ir filmo režisierius). Filmui taip pat trūksta pasakojimo ir dramatinės personažų plėtotės: lyg ir galime suprasti, kad keliautojų laikų bendruomenės būstinė yra filmo pradžioje rodomi rūmai, bet jos narių blaškymosi laiku ir erdvėje motyvai neaiškūs. Sekdami pėdsakais ir užuominomis keliautojai vykdo tik jiems suprantamą viršistorinį tyrimą, kuris juos nubloškia į akmens amžių, senovės Graikiją, pramonės perversmo laikų Prūsiją ir šią dieną įtartinai primenančią ateitį. Kartais, atrodo, personažų veiksmus lemia mįslinga „visų taisyklių knyga“, kartais – bendruomenės tarpusavio santykių dinamika. Tačiau ir tuo negalime būti iki galo tikri.

Peterio Wächterio (g. 1979) filmą „Tarytum rūmai“ galima žiūrėti kaip linijinio, mokslinio pasakojimo apie praeitį šaržą. Jis gali būti suprstas ir kaip mokslinės fantastikos įkvėptas kūrinys, kuriame nebandoma žiūrovo įtikinti užburiančiais detaliumi išgalvoto pasaulio nuoseklumu, bet, atvirkščiai, siekiama sutrikdyti mūsų atminties ir nuovokos apie istorinį pasakojimą fragmentiškumu. Prasminių dėmenų stoka žiūrint filmą kaupiasi atverdama vis daugiau vietos žiūrovo vaizduotei, o per konkretybių nenuoseklumą plėtojasi pasakojimai apie asmenines žmonių istorijas, atminties fragmentiškumą ir kaitą, draugystės ir bendruomenės trapumą, ateities pažadą ir praeities klaidų svorį. — EG

15

MILJOHN RUPERTO IR ULRİK HELTOFT
Iš serijos *Voiničiaus botaninės studijos*,
2013–2014*Pavyzdys 02r Jaro**Pavyzdys 30v Leto**Pavyzdys 33r Leto**Pavyzdys 93v Podzim**Pavyzdys 65v Podzim*

Sidabro želatinos atspaudai, 50 × 40 cm

Kūrinys paskolino menininkai ir

„Micki Meng“ galerija

Voiničiaus rankraštis yra viena mįslingiausių iliustruotų knygų. Tyrėjai ją datuoja XV a. viduriu. Rankraštį atrado ir išpopuliarino Vilfridas Voiničius, 1865 m. gimęs bajorų šeimoje Telšiuose. Šaltiniuose jis minimas kaip vienas pirmųjų Kaune veikusių anarchistų. Už anticarinę veiklą ištremtas į Sibirą, tačiau iš ten paspruko. Apsigyvenęs Londone ilgainiui išvystė milžinišką antikvarinių knygų verslą ir užsitarnavo eksperto reputaciją.

Vos už delną didesnis 240-ies puslapių rankraštis šiuo metu saugomas Jeilio universiteto Beinecke bibliotekos kolekciijoje. Patį Voiničių bei garsiausius XX a. šifruotojus trikdė ir šiandienos mokslininkus tebetrikdo neiškoduojamas rankraščio tekstas ir paslaptingi mauduolių, dangaus kūnų ir neatpažįstamų augalų piešiniai. Sutariama, kad dalis knygos aiškina vaistų receptus, tačiau teksto visuma ir ryšys su piešiniais lieka mįsle. Siekiant ją įminti kilo įvairiausių teorijų. Vienos jų aiškina, kad knyga yra unikali muzikos užrašymo sistema, kitos – kad tai senovinis pokštas ar XIX a. klastotė, trečios ją mato kaip dieviškos apvaizdos ar kito pasaulio gyventojų kūrinį.

Menininkai Miljohnas Ruperto (g. 1971) ir Ulrikas Heltoftas (g. 1973) kompiuterinės grafikos kūrimo priemonėmis detalai atvaizdavo daugiau nei 100 rankraštyje rodomų augalų. Paskui iš kiekvieno atvaizdo padarė

po fotografinį negatyvą, o iš jo – fotografinį atspaudą, kurių penki eksponuojami parodoje. Šią gamtoje neegzistuojančių augalų kolekciją menininkai pratęsė sukurdami augalų atvaizdus keturiais metų laikais, taip paversdami mokslininkų nepaaiškinamą reiškinių dokumentiniu faktu. Ruperto ir Heltofto kūriniai vaizdavimo būdu artimi garsiosioms vokiečių fotografo, Voiničiaus vienmečio Karlo Blossfeldto stipriai estetizuotoms pavienių augalų fotografinėms studijoms. Ruperto ir Heltofto „Voiničiaus botaninės studijos“ iš naujo užduoda augalų ir paties rankraščio reikšmės mįslę šiandienos technologijų ir dirbtinio intelekto epochoje – prietaisai, kurie mums leidžia atsakyti į anksčiau neišsprendžiamus klausimus, yra tie patys, kuriais fabrikuojama tikrovė, suklastotos žinios, išmaniosios klastotės. — EG

16

Miljohn Ruperto

*Janas, 2013*Skaitmeninė animacija, garsas, trukmė –
3'30"

Filipinuose gimusio ir Los Andžele gyvenančio menininko Miljohno Ruperto (g. 1971) videofilmas „Janas“, sukurtas bendradarbiaujant su animacijos kūrėja Aimée de Jongh, yra nuoroda į senovės romėnų dievą, vartų globėją, žymintį tarpinę būseną tarp priešybių – pradžios ir pabaigos, karų ir taikos, gyvenimo ir mirties. Ruperto kūrinyje Janą, kuris tradiciškai vaizduojamas kaip į priešingas puses žvelgiantis dviveidis vyras, įkūnija populiarios optinės iliuzijos veikėjas ančiatriušis. JAV psichologo Josepho Jastrow XIX a. pabaigoje sukurtas ir vėliau filosofo Ludwigo Wittgensteino išpopuliarintas personažas mūsų dienas pasiekė kaip žaismingas optinis įrankis, parodantis, kad mūsų žvilgsnis nėra pasyvus vaizdinės informacijos priėmėjas, bet aktyviai konstruoja aplinkos suvokimą atpažindamas, išskirdamas ir jungdamas paskirus dėmenis į prasmingą visumą. Asmeninei gyvenimo patirčiai čia tenka lemiamas vaidmuo. Priklausomai nuo žvilgsnio sutelkimo taško, ančiatriušio atvaizde galima atpažinti arba antį, arba triušį, tačiau niekada abiejų vienuodu raiškumu. Žmogus, nematęs anties, atpažins tik triušį, ir atvirkščiai.

Videokūrinėje paradoksalus gyvūnas rodomas sužeistas ir, atrodo, tuoj iškvėpsiantis paskutinį atodūšį. Animacinių kadro seką sumontuota būti rodoma be aiškios pradžios ir pabaigos, taip lyg amžinybėje sustabdydama liūdną išgalvoto padaro gyvenimo pabaigos momentą. Kambarį užpildanti neįjauki ir neišvengiama akistata su netikra ir nesibaigiančia ančiatriušio mirtimi primena apie mūsų patyrimo daugialypumą – kad ir kaip gyvenime kliautumės racionaliais vertinimais ir susitarimais, tam tikrais atvejais ir dažnai mums patiems nepastebimai esame linkę daryti maginiam mąstymui artimų išimčių. — EG

17

RITA OLŠAUSKIENĖ

Marijos sapnas, 2003

Aliejiniai dažai, drobė, 90 × 120 cm

Be pavadinimo, 2000–2003

Aliejiniai dažai, drobė, 100 × 100 cm

Be pavadinimo, 1993

Aliejiniai dažai, drobė, 79 × 79 cm

Kūrinį paskolino Olšauskų šeima ir „PM8 / Francisco Salas“ galerija

Gaisrus, dangaus gaisrus, sumaištį, ateities ir praeities vizijas perteikiančių kūrinių apsuptyje rodomi ir keletas Ritos Olšauskienės (1961–2006) tapybos darbų. Juose nutapyti žmonės ilsisi, laisto gėlės, pina vienas kitam kasas. Už jų plieskiasi savos gaisros, driekiasi dykumos ir karavanai, stiebiasi fantastiškos gėlės. Šilumos ir empatijos atmosfera persmelkti paveikslai tarsi primena, kad ir šiuose rūmuose kažkas kadaise sapnavo. — VJ

1

MARIANNA MARUYAMA

Atimties menai, 2024

Kararos marmuras, 63 × 44 × 77 cm

*Smilkalų laikrodžiai, 2024*Keramika, augalinės kilmės medžiagos.
Dydis kintamas

Ties Sapiegų rūmų fasadu praeivius pasitinka nedidelis Mariannos Maruyamos (g. 1980) sukurtas paminklinis akmuo su abipus iškaltais įrašais lotynų kalba. Vienas jų yra dedikacija „prarastoms dienoms ir naktims“ (*diebus noctibusque deploratis*), o kitas – „dabarties laiko dvelksmiui“ (*instansit aerae temporis*). Iš skirtingų perspektyvų matomi užrašai yra lyg slenkstis, kurį peržengti galima iš dviejų pusių.

Antras Maruyamos kūrinys parodoje – kur kas efemeriškesnis, pasklidęs po rūmų erdves kaip ilgai brandintos idėjos trupiniai. Menininkė kviečia pažvelgti į duris vėl atvirusį pastatą kaip į kvapų laikrodį: nuo tada, kai jis atidarytas, kas akimirka, valandą, dieną ar savaitę jo erdvėse įsimašo vis kiti kvapai; kai kurie kartojami, kiti neužsibūna ir netrunka išsisklaidyti. Smilkalų laikrodžiai nuo seno naudojami įvairiuose pasaulio kraštuose – pavyzdžiui, bažnytinėje liturgijoje pasikeitęs kvapas gali žymėti simbolinį virsmą, o namuose jis gali pranešti svečiams, kad ilgiau pasilikti būtų nemandagu. Maruyama savo smilkalų laikrodžiu panaudoja natūraliai į pastatą patenkančius ir jo skleidžiamus kvapus, kurių kontroliuoti ji negali, ir jos pačios kruopščiai atrinktas organines medžiagas, vienai ar kitaip menančias Sapiegų rūmų statybos laikus. Sapiegų rūmuose dažnai deginti smikalus nevalia – pastatas tam per trapus, tad menininkės smilkalų laikrodžiai, galima sakyti, yra sustojęs. Tikrovė per trapi, kad laikas judėtų pirmyn. Tačiau bendru sutarimu su kitu parodoje dalyvaujančiu menininku Domu Noreika, kuris parodoje kviečia pažvelgti į materialias sąsajas tarp pastato, įvairių jo gyventojų ir lankytojų (jo kūrinys vadinasi „Restauratoriaus vaizduotės stalas“), Maruyamos smilkalų laikrodžiai bus uždegamas palydint Sapiegų rūmuose gyvenančių bakterijų žūtį, apie kurią paskelbia jų pačių skleidžiamas kvapas.

Viena šio smilkalų laikrodžio dalių – erdvėje pabirę smulkūs keramikos dirbiniai. Po kai kuriais jų, atrodo, kažkas įsikūrė ir suformavo miniatiūrinės kalveles. Abu Maruyamos kūriniai yra didesnio jos ciklo pavadinimu „Atimties menai“ („Arts of Subtraction“) dalis. Šiame cikle svarbų vaidmenį atlieka termitai – nedidukai gyvūneliai, ypač garsėjantys tuo, kad mėgsta graužti vertingus paveldo objektus ir yra nematomi (kai kurios jų rūšys yra dar ir puikūs statybininkai, bet tai jau kita istorija). Lietuvoje termitų kol kas nėra (jie paprastai gyvena arčiau pusiaujo), bet prieš keletą savaičių Nyderlandų mokslininkai pirmąkart aptiko jų visai netoli Hagos, kur gyvena menininkė, – nekyla abejonių, kad anksčiau ar vėliau šylant klimatui su jais susitikime ir Lietuvoje. Ciklo pavadinimas „Atimties menai“ kviečia apie natūralius gamtos procesus ir kultūrą – kūrybą, gamtos eksploataciją, žmogaus poveikį gamtai – galvoti išvien, kaip apie susietus materialiu lygmeniu ir besirutuliojančius greta. Menininkei šis susietumas atveria naujus kelius apmąstyti stoką ir netektį. — VJ

2

VYTAUTAS BALČYTIS

Biblioteka. Vilnius, 1987

Sidabro bromido atspaudas, 11,6 × 18,3 cm

Vilnius, Šnipiškės, 2005

Sidabro bromido atspaudas, 13,9 × 20,5 cm

Vilnius, 2005

Sidabro bromido atspaudas, 13,9 × 20,5 cm

Gariūnai, 2005

Sidabro bromido atspaudas, – 13,8 × 20,5 cm

Vilnius, Justiniškės, 2001

Sidabro bromido atspaudas, 12,2 × 18,2 cm

Kiduliai, 2005

Sidabro bromido atspaudas, 13,8 × 20,5 cm

Vilnius, Šeškinė, 2005

Sidabro bromido atspaudas, 13,8 × 20,5 cm

Faksimilės (skaitmeniniai atspaudai)

Lietuvos nacionalinio dailės muziejaus

kolekcija

Parodos metu fotografijos yra keičiamos.

Parodoje eksponuojami septyni Lietuvos fotografijos klasiko Vytauto Balčyčio (g. 1955) sidabro bromido atspaudai. Šios tarp 1987 ir 2006 m. sukurtos monochrominės nuotraukos nėra vienos serijos dalis, bet jas visas sieja nuoseklus, ilgalaikis autoriaus susidomėjimas banalios, kasdienės aplinkos vaizdiniu iškalbingumu. Dalį parodoje eksponuojamų fotografijų perveria vientisą atvaizdo paviršių ardantis saulės atspindžio blyksnis, kuris, kaip galime suprasti, yra ir pagrindinis fotografijos sukūrimo motyvas. Jei ne kone atsitiktinė šviesos akimirka, nuotraukose nebūtų išsaugoti ir šie visai neišskirtiniai, bet mūsų kraštui tokie būdingi peizažai, nykstantys sovietinės industrijos relikvai, tipiniai ūkiniai angariai, miestų sankryžos ir reklaminių plokštumos.

Šiandienos akimis, Balčyčio fotografijos yra Lietuvos socialinio peizažo kaitą pereinamuoju šalies laikotarpiu liudijantys dokumentai, tačiau juose užčiuopta tuštuma, regis, neišsitenka istorinio laiko ribose. Jo darbams būdinga įtampa tarp atsirandančio ir nykstančio vaizdo, tarp atsitiktinės akimirkos ir beveik monumentalaus nuobodžios kasdienybės sureikšminimo kuria savotišką priešpriešą rūmų ištaigumui ir džiugiai pro langus krintančiai šviesai. Fotografijos tyliai primena apie neramių rūmų praeitį ir šiandienį pavaldą formavusių jėgų prieštarumą – vertybiškai skirtingi požiūriai į paveldą vienus istorinius fragmentus išryškindavo kitų sąskaita. Antai dalis XIX a. palikimo buvo paaukota sąlyginai negausiems autentiškiems baroko fragmentams atskleisti, o XIX a. viduryje, tarpukariu ir sovietmečiu perstatant rūmus dalis puošybos elementų buvo panaudoti statybos reikmėms ir dėl šios priežasties išliko, kad ir fragmentiškai, kaip svarbi medžiaga buvusį rūmų vaizdą šiandien rekonstruojantiems mokslininkams. Įtampą tarp nykimo ir atsiradimo įkūnijantis ir lankytojus pasitinkantis stalininio laikotarpio Nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos fasadas – dar vienas fonas akinančiam šviesos blyksniui – su Sapiegų rūmų interjeris kalbasi nelengvai ištrinama galios architektūros kalba. — EG

3

DOMAS NOREIKA

Restauratoriaus vaizduotės stalas, 2024

Įvairios natūralios medžiagos, ažuolo mediena, stiklas. Dydis kintamas

Stalą sukūrė dizainerė Kotryna Gurskaitė, įgyvendino meistrai Sigitas Žemaitis ir Alius Bareckas

Kūrinys kiekvieną trečiadienį gyvo pristatymo metu animuojamas autoriaus

Domas Noreika yra tarpdisciplininio meno kūrėjas, Sapiegų rūmų restauravimo specialistas bei vienas iš „Aikas Žado“ laboratorijos – ilgalaikio kolektyvinio kūrinio XVIII a. Žeimių dvaro sodyboje – vystytojų. Noreikos praktika apima tradicinių architektūros konservavimo, prevencijos ir restauravimo metodų derinimą su naujausiomis geologijos, biochemijos ir mikrobiologijos žiniomis bei gyvą restauravimo procesų pristatymą plačiai auditorijai.

Parodoje Noreika specialiai dizainerės Kotrynos Gurskaitės sukurtame stale-vitrinoje pristato praktinio eksperimentavimo būdu atrinktą medžiagų kolekciją. Visas šias medžiagas Noreika naudoja Žeimių dvaro sodybos bei kitų paveldo pastatų ir polichromijos restauravimo procese, jų taip pat aptinkama žmonių bei gyvūnų organizmuose ir augaluose. Kiekvieną savaitę parodos lankytojams autorius pristato šių medžiagų vietą ir svarbą atliekant Sapiegų rūmų konservavimo ir restauravimo darbus. Noreika taip pat atskleidžia žmogaus akimi nematomų mikrobiologinių ryšių tinklus ir terpes. Jos iš mikromastelio perspektyvos siūlo permąstyti kiekvieno mūsų kūno ribas bei iš naujo įvertinti subtilius ryšius, kurie mus sieja su „negyvąja“ gamta ir augmenija. Pasakojimo metu restauravimas priartėja prie gydymo, o rūpestis žmogaus sveikata atsiskleidžia naujame, aiškiai neįjungtame, bet mūsų kūną nuolat veikiančiame mikroorganizmų ir organinių procesų matmenyje. — EG

4

ANDRIUS ARUTIUNIAN

Tu savęs neprisimeni, 2022

Žalvarinis instrumentas (100 × 600 cm),
kabinimo sistema, 2 garso davikliai,
4 garso kolonėlės, multimedijos
grotuvas

Nebijok, tuomet!, 2022

Garsas, trukmė – 60'

„Tu savęs neprisimeni“ – tai menininko sukurtas šešių metrų ilgio muzikos instrumentas. Ilgas žalvarinis jo kūnas skleidžia, sustiprina ar pakeičia juo sklindančius garsus; ištiesintas ar perkeltas kitur jis iškart pamiršta ankstesnę formą. Šiuo instrumentu kūrinyje atliekamas Andriaus Arutiunian (g. 1991) garso kūrinys keturiems balsams „Nebijok, tuomet!“ sukurtas pagal senus armėnų užkalbėjimus.

Kūrinyje panaudoti burtai ir užkalbėjimai, užrašyti slapta ruštuni kalba. Juos naudodavo vilnos vėlimo meistrės ir meistrai iš Mokso miesto. Armėnijoje veltinis visuomet buvo laikomas patvariausia, pigiausia ir šilčiausia medžiaga, bet kartu jis, kaip teigia ruštuni kalbos tyrinėtojas Jamesas R. Russelas, buvo „barbarizmo, skurdo ir nepakantos simbolis“. Tad vilnos vėlėjai buvo priskiriami kone žemiausiems visuomenės sluoksniams ir vertinami beveik kaip vagys ir apgavikai.

Šie meistrai daug keliavo pardavinėdami veltinį ir, norėdami apsaugoti savo amato paslaptį, sukūrė slaptą kalbą. Apie ją žinoma iš XIX a. dokumento, kuriame kartu su trumpu žodyne buvo užrašyti ir vilnos vėlėjų pasaulį menantys burtai ir užkalbėjimai. Jais buvo kreipiamasi į antgamines jėgas ir siekiama atbaidyti nesėkmes bei nelaimės. Dauguma užkalbėjimų baigiasi žodžiais, panaudotais kūrinių pavadinime – „Nebijok, tuomet!“.

Kūrinių atliko keturi dainininkai, drauge su menininku spėliodami, kaip užkalbėjimai galėjo skambėti originalia forma. Garso instaliacijoje panaudotas jų improvizacijos įrašas, kurį menininkas transformavo suteikdamas balsams skirtingas tekstūras ir įvairių instrumentų skambesį. Dermę kūrinį lėtai keičia disonansas, vėliau vėl grįžta dermė. Šis kūrinys – tai hipnotinis balsas, įtampos ir nuoblogio saugančių burtų tyrinėjimas. — AA / VJ

5

DARIUS ŽIŪRA

Lydinys, 1998 / 2013

Fontanuose surinktos monetos,
15 × 7,5 × 3,75 cm

Dariaus Žiūros (g. 1968) „Lydinys“ sukurtas iš monetų, kurias menininkas surinko nuo fontano dugno šalia buvusių grafo Tiškevičiaus rūmų Palangoje. Teigiama, kad į fontaną įmesta smulki moneta padeda rasti laimę ar užtikrinti, kad pavyks dar kartą grįžti į tą pačią vietą, poilsiautojų mėgstamą kurortą. Taip kas vasarą burtą meta tūkstančiai įvairiausių šalių turistų – lydinio paviršius nelygus kaip tik todėl, kad jam panaudoti įvairių šalių ir skirtingo metalo pinigai.

„Restauratorių kambaryje“ eksponuojamas menininko tekstas pasakoja apie tai, kaip kilo kūrinių sumanymas ir kaip sekėsi jį įgyvendinti. Žiūros pasakojimas žaižaruoja prieštaromis, menininkui kylančiomis

dilemomis, netikėtų klausimų jis užduoda ir mums, žiūrovams bei skaitytojams. Autoriaus saviironija susipina su nepalenkiamu atkaklumu, ypač išryškėjančiu bandant įrodyti metalo meistriui, kad būtina pabandyti monetą suldyti, net jei patirtis rodo, kad nieko neišeis. Ir vis dėlto išėjo. Savita nedidelio stebuklo istorija, netikėtas lydinio švytėjimas, kuris nejučia skatina prilyginti kūrinių alchemijos eksperimentams, ir klausimai, ar galima rinkti fontanui patikėtas monetą, ar tai nėra vagystė, susiejta šią skulptūrą su visa menininko kūryba. Žiūrą visuomet traukė kurti tai, ką galima būtų pavadinti neįmanomais vaizdais.

Sapiegų rūmų parodoje nedidelis metalo blokelis savo forma tarsi atliepa įvairių laikotarpių mūro plytas, kurias restauratoriai atidengė siekdami parodyti sienų praeitį – o kartu ir tai, kad „tikrojo“ rūmų vaizdo jau neįmanoma pamatyti. Taip viena pastato tikrovė vis keičia kitą, versdama susimąstyti apie galią keisti tikrovę apskritai. Pasak menininko, šis kūrinys neegzistuoja, jei žmonės nenorėtų būti laimingi. — VJ

6

GINTAUTAS TRIMAKAS

Lumen negative printai, 2022–2023

Unikalūs atspaudai, autorinė technika,
17,5 × 18,3 cm ir 27,5 × 27,5 cm

Gintauro Trimako (g. 1958) „Lumen negative printai“ – tai šviesai jautriame popieriuje įamžinti vakaro dangaus skliautu besileidžiančios Saulės kelionės takai. Darydamas šias nuotraukas menininkas fotopopieriaus lakštą tam tikru momentu apverčia, taip nukreipdamas Saulę kartoti jau nueitą taką ir taip įamžina ją lyg įkalindamas kadro staciakampyje. Saulės šviesa fotografine emulsija sudarančias metalų druskas aktyvuoja ir popierius nudažo violetiniu, rusvu ir blyškiai rožiniu tonais. Atspalviai yra užfiksuojami, kad nebegertų į save šviesos. Šios Trimako nuotraukos neretai vadinamos šviesos „spąsais“, nes tiek paties menininko dalyvavimas, tiek technologinių priemonių naudojimas kuriant šiuos atvaizdus yra minimalus. Autorius tik kuria sąlygas atsiskleisti nuolatiniams šviesos poveikio medžiagai procesams.

Trimako Saulės kelionės „Užuovėjos“ parodoje įveda žmonių civilizacijos istoriją pranokstantį laiko ir kaitos dėmenį – nepriklausomai nuo mūsų norų ir tikėjimo, Saulė nenumaldomai keliaus savo taku nesirūpindama mūsų problemomis, ignoruodama valstybių sienas ir globalius ekonominių ryšių tinklus. Trimako „Lumen negative printai“, kartu su Vytauto Balčyčio fotografijomis, taip pat mezga poetišką pokalbį su pro rūmų langus krentančia šviesa ir rūmų architektūra. Taikiai įsiterpdami į daugybę kartų perpieštą rūmų sienų piešinį jie siūlo mums žvilgsnį sutelkti į medžiaginį pastato mikromastelį ir begalybę laiko randų, kuriuos paliko, taisė ar trinė rėmuose apsilankę prašaliečiai, svečiai, buvę šeimininkai ir restauratoriai. — EG

7

MINDAUGAS LUKOŠAITIS

Iš ciklo Vilnius grafito dulkėse, 2022

Skaitmeniniai atspaudai, 21 × 21 cm

Garsiausiuose savo kūrinių cikluose Mindaugas Lukošaitis (g. 1980) tarsi iš atminties perpiešia svarbius istorinius įvykius, kurių asmeniškai neišgyveno ir kurie neužfiksuoti fotografijose – savo piešiniais jis kone dokumentiškai tiksliai matomu padaro tai, kas nematoma. Bet, pasak menininko, kažkuria prasme jis vis dėlto turi išgyventi vaizduojamus įvykius tam, kad juos nupieštų, ir nupiešti tam, kad juos išgyventų. Piešinių ciklas „Vilnius grafito dulkėse“ sukurtas pirmą kartą Rusijos invazijos į Ukrainą mėnesiais. Piešiniai pirmą kartą pristatyti Vilniaus miesto 700 metų jubiliejui skirtoje to paties pavadinimo parodoje miesto rotušėje. Šis ciklas išsiskiria tuo, kad jame vaizduojami ne praeities įvykiai, o slogios ateities nuojautos padiktuoti vaizdiniai. Piešiniuose matome gaisrų atšvaitus užtemusiam, užpultame šiuolaikiniame Vilniuje. Dega Vilniaus universitetas, Karoliniškės, prietemoje blausiai švyti tuščias kažkieno patalas. Nelaimė neapčiuopiama ir vos nujaučiama, jos mastas neišsakytas, ta pačia tamsa gali apsigauti ir rami seno miesto naktis, ir komendanto valanda. Menotyrininkė Erika Grigoravičienė, kalbėdama apie tarsi persikusias, tarsi tuščias ar galbūt makabrišką mirties šokį šokančias karo uniformų draperijas Lukošaičio cikle „Z“, sugretino jas su išstumtomis mintimis. Lygiai taip ir ciklą „Vilnius grafito dulkėse“ galima pavadinti išstumtu miestą apgaubusiu nerimu, su kuriuo sunku išbūti, bet kuris persmelkia kiekvieną šviesos blyksnį įmigusiam mieste.

Viename iš Lukošaičio piešinių Sapiegų rūmų fone sušvinta nepažįstamas objektas – galbūt tai į miestą nutaikyta raketa, o gal savo orbita pro Žemę skriejantis dangaus kūnas? Galbūt visai neplanuotai piešinys pasakoja apie XVIII a. Europos danguje keliskart sušvitusią ypatingo ryškumo cometą? Netikėto dangaus kūno pasirodymą vieni tuo metu prietaringai siejo su artėjančiomis negandomis ir Dievo bausme, o kiti, griežtai kritikuodami pirmuosius, aiškino, kad tai požiūrių takoskyra savaip atspindi kaitą ir trapumą iš naujo atradusių baroko epochą – nepaisant ginčų, ir vieni, ir kiti sutarė, kad ir Žemėje nėra pastovumo, jei jo nėra danguje. — EG / VJ

būdinga visai menininkės kūrybai, šiuose kūriniuose susipina šiuolaikiniams funkciniams dizainui ir heraldikai būdingi įvaizdžiai, medžiagų, formų bei spalvų dermė. Kiek aukščiau standartinio žmogaus žvilgsnio lygio eksponuojami objektai svyruoja ant neapibrėžtumo ir atpažįstamumo ribos – jie gali būti pamatyti kaip geometrinė abstrakcija, bet taip pat primena kasdien žmogaus dėvimus daiktus – drabužius, kuprines ar patalyne. Objektų žmogiškas mastelis ir medžiagos, iš kurių gaminami kasdien naudojami daiktai, yra tiesioginė nuoroda į glaudų, patogų ir saugų ryšį su kūnu. Tačiau objektų aiškios funkcijos stoka, ryški simetrija ir eksponavimo būdas vaizduotę ragina piešti senovėje rūmus puošusių šarvų ir ginklų rinkinių vaizdinius, grėsmingus trofėjinis sumedžiotų gyvūnų kailius ir odas, mokslo muziejuose eksponuojamus neįtikėtus vabzdžius, roplius ir kitus padarus. Crețulescu kūriniuose saugumo ir pavojaus dermė šiuolaikinėmis priemonėmis kalba apie žmones amžinai lydincią baimę, kad mūsų pačių išradimai, darantys gyvenimą patogesnį ir saugesnį, vieną dieną išsprūs iš mūsų kontrolės ir taps ginklais kovojant prieš mus pačius. — EG

13

IZA TARASEWICZ

Nenumatyti atvejų grupė IV, 2022

Plienai, javai, viela. Dydis kintamas

Nesustojančios procesijos IV, 2022

Oksiduotas plienas, žalvaris, javai, viela.

3 segmentai. Dydis kintamas

SUPERGALIA, 2024

Žalvaris. 60 × 30 × 30 cm

Geltonoji anglis, 2016 / 2022

Ochra, medis. Dydis kintamas

Dviejuose kampinuose Sapiegų rūmų kambaryuose įkomponuoti Izos Tarasevicz (g. 1981) kūriniai iš pažūros kuria skirtingas nuotaikas. Šiaurinėje galerijoje rūstus barikadą primenantis kryžius keturpirščiais grebėtais, panašiais į žemės ūkio padargus, atrodo, grasina sujudėti ir ką nors sugriebti, nugriauti ar bent užkirsti kelią. Pietinėje galerijoje romiai nuo lubų svyrančios jėgos ir žalvario kasos panašios į puošnius kandelabrus, subtiliai švytinčius saulės šviesoje. Greta jų – akį traukiančios ochros miltelių kaugės ir žalvario kompozicija, primenantį galvą švelniai glostančias plaštakas ar ištaigingą galvos apdangalą. Ir viename, ir kitame kambaryje skulptūros tarsi sustingusios, bet pasiruošusios judėti: vienu atveju – pulti arba dirbti, o kitu – šokti, sukts. Bet atidi akis ir tariamų kandelabrų žvilgsnyje pastebi sustirusius, suriestus plieno pirštus išsišovusiais krumpliais. Tai iš žmogaus valios išsilaisviusios, nors žmogaus formą vis dar primenančios mašinos, sukurtos gyventi savarankiškai. Kiek saugi metalinė „SUPERGALIOS“ globa?

„Nesustojančias procesijas“ ir „Nenumatytų atvejų grupę“ menininkė sukūrė apmąstydamą modernybę, technologinį progresą, ekologinę situaciją, liaudies tradicijas, Lenkiją ir kitas šalis krečiančias politines bei socialines suirutes. Galiausiai dar tik įpusėjus kurti išsprogę Rusijos ilgai rengta plataus masto invazija į Ukrainą, sukėlusia daug skausmo ir praradimų užpultajai šaliai, paveikusi daugybės kitų šalių ekonomiką. Žemės ūkio padargai bei javai skulptūrose yra nuorodos ne tik į menininkės kilmę ir didžiulio masto pramonę, bet ir į Ukrainos javų eksporto krizę. Jos kuriami futuristinių mechanizmų įvaizdžiai dera su žemdirbystės ir liaudies šokio cikliškuumu, gyvybės atsinaujinimo po katastrofos idėja. „Šiuo metu išgyvename pereinamąjį laikotarpį, lūžio momentą. Kalbu apie klimatą, ekologiją, maisto krizę, migraciją, dirvožemio kokybę, vandens bei oro taršą ir t. t. Lūžio momentai visada kelia baimę, bet praeityje liaudies kultūrose jie buvo apeigų ir magijos varomoji jėga“, – teigia menininkė.

Instaliacijos „Geltonoji anglis“ pavadinimas – tai nuoroda į Kyjive gimusio lenkų kilmės rašytojo Zygmunto Krzyżanowskio 1939 m. kūrinį. Jau gyvendamas Maskvoje autorius sukūrė pasakojimą apie tai, kaip pirmą kartą JAV, o paskui ir Vokietija atranda būdą visuomenės pyktį, nepasitenkinimą ir susipriešinimą paversti energijos šaltiniu, kuris pakeičia akmens anglį, naftą ir visa kita, kas iki tol buvo naudojama kaip kuras. Pirmą kartą taip energija aprūpinamas viešasis transportas, paskui kariuomenė, o vėliau geltonoji anglis prisideda ir prie pigios gyvenamųjų namų, biurų ir gamyklų elektrifikacijos. Didžiausiu politikų rūpesčiu abiejose Atlanto pusėse tampa poreikis užtikrinti, kad

šio kuro niekuomet nepristigtų. Menininkei geltonoji anglis – tai toksiškumo simbolis plačios prasmės, apimančia ne tik visuomenės nuotaikas, bet ir nematomai ar, priešingai, ypač patraukliomis formomis į kasdienybę besiskverbiantį nekontroliuojamą kapitalizmo toksiškumą. Lakūs pigmento milteliai, nejučia įsiskverbiantys į aplinką (vien siekiant aplinką apsaugoti jie šioje instaliacijoje saugiai sudėti į dėžutes), jai tampa tiek privačioje aplinkoje, tiek viešojoje erdvėje įsigalinčio chaoso ir sistemingos sumaišties metafora. — VJ

14^AKŪRINIAI EKSPONUOJAMI
NUO RUGSĖJO 9 D.

ALEXANDER KLUGE

Minutės filmai, 2006–2021

13 skaitmeninių videofilimų:

Jacques'o Offenbacho muzikinė šinuazerija, 1855, 2018

Skaitmeninis videofilmas, 5'35"

Mąstymas žarnomis, 2017

Skaitmeninis videofilmas, 5'47"

Baby, baby, ope your eye..., 2020

Skaitmeninis videofilmas, 1'40"

Noterdamas / Skausmas mane nugalėjo, 2019

Skaitmeninis videofilmas, 1'37"

Esu viena koja kape, 2020

Skaitmeninis videofilmas, 2'50"

Vakarų pasididžiavimas baigiasi ties jų įtvirtintomis sienomis, 2018

Skaitmeninis videofilmas, 2'43"

*Penkios valandos „Parsifalio“ per 90 sekundžių**Švedų Mozartas**Neoniniai dangaus spinduliai**Vertovos ir Eizenšteinas**100 Vokietijos Reino metų per 60 sekundžių**Mokymosi procesai su mirtinu rezultatu -**Karas ir teatras**Godzila Fukušimoje*

Skaitmeniniai videofilmai, bendra trukmė: 8'45"

Alexanderis Kluge (g. 1932) – rašytojas, režisierius ir teisininkas. Jo įvairialypė praktika apima kiną, literatūrą, socialinę ir kino teoriją, politinę veiklą įvairiose kultūros srityse. Kluge yra vienas Naujojo vokiečių kino judėjimo pradininkų, o jo kūrybą galima laikyti Frankfurto mokyklos kritinės teorijos tęsiniu. Pirmas režisieriaus vaidybinis filmas „Vakar dienos mergina“ 1966 m. Venecijos kino festivalyje pelnė „Sidabrinį liūtą“. 1987 m. Kluge įkūrė televizijos prodiuserinę kompaniją dctp.tv (*Development Company for Television Program*), kuriančią autorinius, meninius siužetus Vokietijos komercinėms televizijoms. Kluge's kurtos dctp.tv laidos buvo transliuojamos per SAT.1, RTL ir VOX – tris pagrindinius Vokietijos komercinės televizijos kanalus. Neįprastas bendradarbiavimas susijęs su Vokietijoje galiojusių įstatymų, įpareigojusių privačių televizijos kanalų programoje skirti vietas nepriklausomų kūrėjų produkcijai. Kaip teisininkas ir sociologas Kluge puikiai suvokė, kad šis įstatymas suteikia galimybę pasiūlyti komercinei televizijai alternatyvų turinį, pasipriešinti jos galiai įtaigiai brukti paviršutnišką turinį masėms ir savais tikslais manipuliuoti jų dėmesiu.

Parodoje pristatomi rinkiniai Kluge's „Minutės filmai“ – tai trumpi, daugiausia iš archyvinės medžiagos sukurti eksperimentiniai komentarai apie svarbius ar pamirštus istorinius įvykius, istorinio pasakojimo konstravimo būdus, propagandą, aktualius socialinius procesus ir viską persmelkiančią Kluge's aistrą muzikai, ypač operai. Šie filmai buvo kuriami kaip intarpai ar užsklandos, rodomos vietoje įprastinių reklamų ir eksperimentine forma, nepastovia ar net prasta garso ir vaizdo kokybė, perdėm paprastu montažu ir televizijai neįprasta teksto gausa tapo savotiška televizijos žanro anomalija ar net savitu televizinės produkcijos žanru.

Parodoje šie iš originalaus konteksto išimti „Minutės filmai“ tampa savarankiškais kūriniais, poetiškai komentuojančiais šiandien tvyrančią karo grėsmės nuojautą, migrantų krizę, pandemijos padarinius, visuomenės susiskaldymą, tiesos fabrikavimą, propagandą ir už viso to stovintį saugumo ieškančią žmogų. — EG

11

PETRAS MAZŪRAS

Istorija yra košmaras, iš kurio tu niekada nepabusi, 2023

Mišri technika, 58,5 × 49 × 29 cm (sienojas: 102,3 × 29 × 25,5 cm)

Didysis atraktorius, 2015

Mišri technika, 18,5 × 32 × 22 cm (sienojas: 101,2 × 31,8 × 27,5 cm)

Pilėnas, 2019–2024

Mišri technika, 43 × 33 × 24 cm (sienojas: 89 × 27,5 × 24 cm)

Romano Raulynaičio kolekcija

Dvigubos lenktynės, 2020

Mišri technika, 27 × 20 × 37 cm (sienojas: 102 × 28,5 × 23,5 cm)

Romano Raulynaičio kolekcija

Trakėnas, 2022

Degintas ir stabilizuotas sienojas gabalas, 125 × 40 × 40 cm

Ledonešis, 2020–2023

Mišri technika, 67 × 50 × 60 cm

Petro Mazūro (g. 1949) šešių skulptūrų ciklą galima apibendrinti kaip variacijas raitelio tema. Menininkas pasakoja apie du laike nutolusius šių kūrinių atsiradimo motyvus. Pirmasis – tai dar studijų laikais iš dėsytotojo išgirstas teiginys, kad tikru skulptoriumi tampama išmokus medžiagoje pavaizduoti žirgą. Antrasis – apie 2016 m. suintensyvėjusios ir visuomenę padalijusios diskusijos dėl Lukiškių aikštės paminklo. Žvelgiant į parodoje eksponuojamas Mazūro kūrinius galima suprasti, kad menininkui raitelis yra plastinių paieškų, formos, spalvos, medžiagos ir jas veikiančių jėgų santykio žaismės vieta, taip pat kintantis ir vis naujus pavidulus įgaunantis pamatinis Lietuvos žmonių kolektyvinis vaizdinys. Galbūt todėl dalyje menininko skulptūrų raitelis, – abstrahuotas ir smarkiai nutolęs nuo Vyčio heraldikos, bet vis tiek aiškiai atpažįstamas, – yra įdedamas į žmogaus galvą primenančią skaidrios sintetinės dervos formą. Ji, tarytum nelygus lėšis, į delną telpantis raitelio figūrėles išdidina, iškreipia ir dalija į gabalus priklausomai nuo žiūrovo žvilgsnio pozicijos.

Mazūro simbolių kupiname cikle kuriamas vaizdinis pasakojimas apie į karą išėjusį ir kartu su savo žirgu kritusį karžygį, kurio vėlė grįžta į savo namus. Skulptūroje „Ledonešis“ galime įsivaizduoti juos apraudančios motinos ar mylimosios skara apdengtą nunarintą galvą. Mazūras šias skulptūras kūrė lėtai, metai iš metų. Pirmą nulipdydavo raitelio figūrą, o vėliau prie jos sugrįždavo ir pridėdavo po naują elementą – ar tai būtų atlikusios medžiagos nuo kitos skulptūros, buities daiktai, naujas spalvos sluoksnis ar užrašas. Kūrinyje „Istorija yra košmaras, iš kurio tu niekada nepabusi“ galima įskaityti skulptūros viduje lyg kitoje stiklo pusėje išraižytą įrašą „Pakarviai 1261“ – nuorodą į pergalingą prūsų mūšį prieš Vokiečių ordiną ir kryžininkus. Kitoje vietoje įrėžta „Soldinas“ – dabartinėje Lenkijoje esančios vietovės, kurios apylinkių miškuose sūdužo Dariaus ir Girėno „Lituanica“, pavadinimas. Kiti įrašai, tokie kaip „kad jį kur perkūns trenkt“ ar „koncertina“, veikia įgarsina raiteliui nutikusias negandas ar jo likimą. Įsižiūrėjus matyti, kaip iš sidabriniais dažais nudažyto paparčio stiebo padaryta aštri viela apraizgo žirgo kanopas – tai komentaras apie šią dieną Lietuvos pasienyje vykstančią migrantų krizę ir gynybinių įrenginių statybą. Laikui bėgant ir skulptūrai vis augant dalis įrašų nuo žiūrovo žvilgsnio liko paslėpti po naujais sluoksniais, taip bylodami apie laiko tėkmėje išnykusius įvykius.

Mazūro skulptūrų cikle raitelio įvaizdis patiria nuolatinę materijos ir reikšmių kaitą, taip simboliškai tapdamas savotiška mūšio vieta tarp skirtingų mūsų visuomenėje egzistuojančių bendros istorijos, dabarties tikslų bei ateities lūkesčių versijų. — EG

12 A.

KŪRINYS EKSPONUOJAMAS
IKI LAPKRIČIO 6 D.

IC-98 IR KUSTAA SAKSI

*Laukiantis pasaulis (78°14'08.4"N**15°29'28.7"E), 2017*

Tapiserija (žakardinis audinys, jaustos

sėklos), 553 × 302 cm

Sukurtas Viktorijos ir Alberto muziejaus

Londone užsakymu

IC-98 ir Kustaa Saksi kūrinyje „Laukiantis pa-

saulis“ yra šiuolaikinė XVI–XVII a. išpopulia-

rėjusių audinių – milfliorų – interpretacija. Milfliorais (pranc. *mille fleur* – tūkstantis žiedų) vadinami meniniai audiniai, vaizduojantys iš stilizuotų, bet tikrovėje atpažįstamų žydinčių augalų sukurtą pievos ornamentą, kuris įprastai yra fonas įvairioms žmonių ir gyvūnų veiklos scenoms. Milflioro žanras tekstilėje prikeltas XIX a. pabaigoje anglų Menų ir amatų judėjimo atstovų, kurie tikėjo, kad atsigręžimas į nykstančius senuosius amatus ir amatininkiško darbo etiką gali tapti prieštata žmogaus susvetimėjimui su jo darbu skatinančiai bei kasdienybės patyrimą nukurdinančiai masinei pramoninei gamybai.

IC-98 ir Kustaa Saksi šių amatininkystės, kaip pramonės pažangoje prarasto tvaraus santykio su pasauliu, idėją permąsto šių laikų kontekste, kai žmogaus veiklos neigiamas poveikis planetai pasiekė kritinį lygį. Menininkų milflioro versijoje žmonės ir gyvūnai yra pašalinti iš kūrinio siužeto, o į pirmą (ir vienintelį) planą iškelta viską apimanti vešinti gamta.

Parodoje eksponuojamas gobelenas yra savitas Špicbergo saloje Norvegijoje įkurtos Svalbardo pasaulinės sėklų saugyklos modelis. Paskutinio teismo dienos banku dar vadinamoje saugykloje laikomos augalų sėklos iš viso pasaulio, kurios katastrofos atveju galėtų vėl apželdinti sunaikintą Žemės paviršių. Kūrinyje Svalbardo sėklų saugykla įsivaizduojama po 2000 m., kai žmonių rūšis jau išnykusi dėl pakilusio jūros lygio, tačiau jos relikvai toliau dalyvauja gamtos procesuose. Kūrinys hipotetiškai pasakoja apie iš saugyklos ištrūkusias sėklas, kurios savarankiškai pasisėjo ir tapo žaliuojančiais, žydinčiais bei vaisius nokinančiais augalais. „Laukiantis pasaulis“ buvo vystomas kartu su įvairių sričių mokslininkais. Iš saugyklos kolekcijos jie padėjo atrinkti tų augalų sėklas, kurie, tikėtina, klestėtų šioje vietoje 4017 m., ir šios sėklos buvo įaustos į kūrinių. Autoriai teigia, kad „Laukiantis pasaulis“ yra lyg save išpildanti pranašystė – paliktas be žmogaus priežiūros gamtoje jis sudygtų ir galbūt taptų naujos, žmogaus viešpatavimo nebepažįstančios, gamtos pradžia. — EG

MOKSLINIAI PATARĖJAI:

Merja Hartikainen, Kaija Hakala ir Elina Kiviharju/ Suomijos gamtos išteklių institutas

Kimmo Ruosteenoja/ Suomijos meteorologijos institutas

Kristian Nyvoll/Trumsės Arkties ir Alpių botanikos sodas

KŪRINYJE VAIZDUOJAMŲ AUGALŲ
IR ĮAUSTŲ SĖKLŲ SĄRAŠAS:

Agrostis capillaris (paprastoji smilga)
Angelica archangelica (vaistinė šventagaršvė)
Brassica rapa ssp. campestris (paprastasis bastutis)
Chamaenerion angustifolium (siauralapis gaurometis)
Deschampsia flexuosa (lanksčioji šluotsmilgė)
Elymus mutabilis (elimas)
Festuca rubra (raudonasis eraičinas)
Hordeum jubatum (karčiuotasis miežis)
Phleum alpinum (alpinis motiejukas)
Poa pratensis (pievinė miglė)
Polemonium boreale (mėlynasis palemonas)
Rheum rhabarbarum (rabarbaras)
Rhodiola rosea (rausvoji rodiolė)
Ribes rubrum (raudonasis serbentas)
Rubus chamaemorus (paprastoji tekšė)
Solanum tuberosum (valgomoji bulvė)
Taraxacum officinale (paprastoji kiaulpienė)
Trifolium pratense ssp. pratense (raudonasis dobilas)
Trifolium repens var. repens (baltasis dobilas)
Vaccinium vitis-idaea (bruknė)
Vicia cracca (mėlynžiedis vikis)
Vicia sepium (patvorinis vikis)

12 B.

KŪRINIAI EKSPONUOJAMI
IKI RUGSĖJO 9 D.

GIULIA CREȚULESCU

Viršukalnė, 2022

Tekstilė, plienas, 140 × 100 cm

Visiškas kūno padengimas, 2024

Tekstilė, 100 × 70 cm

Optimali paviršiaus žinia, 2022

Tekstilė, 270 × 130 cm

Kūno kontūravimas, 2023

Tekstilė, 130 × 80 cm

Parodoje pristatomos keturios Bukarešte gyvenančios ir dirbančios menininkės Giulios Crețulescu (g. 1994) tekstilės skulptūros. Kaip

10

VLADAS DRĖMA

Gaisras Vilniuje 2222 metais, 1928

Akvarelė, 27 × 22,8 cm

Faksimilė (skaitmeninis atspaudas)

Lietuvos nacionalinio dailės muziejaus kolekcija

Istorikas ir muziejininkas Vladas Drėma (1910–1995) Sapiegų rūmus įtraukė į savo garsųjį 1991 m. pirmąkart išleistą veikalą „Dingęs Vilnius“. Tyrinėdamas senąją, neišlikusią Vilniaus architektūrą Drėma dažnai rėmėsi ankstesnių kartų menininkų kurtais atvaizdais. Jis studijavo ne tik miesto kaitą, bet ir tai, kaip neišvengiamai skirtingai tie patys architektūros kūriniai atsiskleisdavo įvairių meistrų rankose. Ferdinandu Ruščico 1908 m. piešta Sapiegų rūmų vartų perspektyva atrodo belaikė, atitinkanti net ir šiandienį rūmų vaizdą, jei ne tuo metu visiškai perstatytas rūmų stogas. 1927 m. Jurgio Hopeno oforte tie patys vartai tapę scenografija dramatiškai scenai su istoriniais kostiumais vilkinčiais žmonėmis. Ši scena verčia abejojti, ar ji gali vykti Lietuvoje – ji veikiau perkelia į mitinius romantizuoto baroko laikus, panašiai kaip kelias šimtmečiais anksčiau vartų architektas savo ruožtu siekė perkelti mus, šiuos vartus stebinčiuosius, į mitologinę romantizuotą antiką. 1770 m. Juozapo Perlio ornamentais kruopščiai apipintame rūmų ir trinitorių vienuolyno atvaizde kampiniai rūmų bokštai atrodo praradę neįprastą, iš Azijos pasiskolintą formą, lyg dailininkas būtų tiesiog neatkreipęs dėmesio į tokią keistenybę.

Iki Antrojo pasaulinio karo ir karo metais Vladas Drėma taip pat sukūrė tapybos ir grafikos darbų. Dalis jo kūrybos skirta Vilniaus temai. Parodoje pristatoma mįslinga futuristinė 1928 m. vizija – liepsnos liežuvių talžomas miestas 2222-aisiais. Šiame kambaryje skirtingų meistrų rankose atsiduria Vilniaus gaisro motyvus. — VJ

9 A.

KŪRINYS EKSPONUOJAMAS
NUO RUGSĖJO 15 D.

GEDIMINAS ŽYGUS IR YEN CHUN LIN

Laikyti mėlynąjį vėją atvirais delnais, 2024

Šešių kanalų audioinstaliacija, trukmė – 47'11"

Gedimino Žygaus ir Yen Chun Lin garso instaliacija yra Sapiegų rūmų didžiajai menei adaptuotas gyvo garso kūrinyje, kuris originaliai atliktas rūmų atidarymo išvakarėse 2024 m. balandžio 13 d. Rūmams specialiai sukurta garso kompozicija kuria tarpinės ir kintančios būsenos tarp turėjimo, patyrimo ir žinojimo bei atsakymo, paleidimo, jausmų stokos ir neapibrėžtumo. Ši būseną įkūnija nuolat saugumo ieškančio žmogaus didelių istorinių pokyčių metu dvasią. Autoriai sako: „Krentame į tunelį – vėjas mus neša čia. Vėjas, glostantis vandenynų paviršių, laukus, lapus ir plaukus. Kartais gali jį išgirsti, kartais – pajusti jo prisilietimą. Jis saugo atmintį slėpdamas ritmus savo triukšme. Praeities, dabarties ir ateities sluoksniai, pasikartojimai ir rimai gali būti atskirti vienas nuo kito ir išgirsti.“

Čia ši plotmė bunda iš ilgo įmigio. Garsas atsklinda iš dulkių, iš sienose nupieštų augalų, balkone įsirėžusių paukščių ir languose išspausdintų debesų. Laiką ir prisiminimus nešantis vėjas rezonuoja tarp mūsų delnų, mums laikantis už rankų.“

Šioje belaikėje užuovėjoje vėjas ir sapnai gali išvengti tapimo ateities ir istorijos fikcijomis. Lygiai taip, kaip mes ilgamės užuovėjos, jos reikia ir vėjui, kad ištrūktų iš mūsų globos. — EG

9 B.

KŪRINYS EKSPONUOJAMAS
IKI RUGSĖJO 9 D.

BOJANA CVEJIĆ IR LENNART LABERENZ

...nedrebinant kinkų / steve paxton, 2013

Dviejų ekranų videoinstaliacija, garsas,

trukmė – 18' ir 4'43"

Kūrinio centre – amerikiečių šokėjas ir choreografas, vienas kontaktinės improvizacijos metodo kūrėjų Steve'as Paxtonas (1939–2024). Po daugelio dešimtmečių intensyvaus meninio gyvenimo didmiesčiuose jis persikraustė į idilišką kaimo sodybą, savotišką užmiesčio rezidenciją, nors pats menininkas pabrėžė, kad tai nesutrukdė jam išlikti kritišku pesimistu. Būtent toje sodyboje dramaturgė, menininkė ir tyrėja Bojana Cvejić (g. 1975)

bei dokumentinio kino kūrėjas Lennartas Laberenzas (g. 1976) nufilmavo interviu, kuriame Paxtonas pasakoja apie kontaktinės improvizacijos metodo ištakas, užmojus suvaldyti žmonijos agresiją ir tai, kad visus gražiausius sumanymus visuomet sugriauna vėikai, ar tiksliau – jaunesniosios kartos. — VJ

10

ALINA POPA

Iš serijos *Valios kvadratas meilės kvadrato*, 2018–2019

Piešiniai užrašų knygelėse, piešti užsimerkus, knygelę pasidėjus ant krūtinės, 14 × 9 cm

Faksimilės (skaitmeniniai atspaudai)

„Sveiki žmonės neturi sielos“ – pasak draugų, Alina Popa (1982–2019) buvo pamėgusi šį iš Amazonijos kilusį priežodį. Ten įsikūrusiai Wari tautai siela yra nepastovumas, galia keistis ir virsti kuo nors kitu, ją pažadina tik ligos ar kiti panašūs išgyvenimai. Šį posakį Popa pusiau rimtai, pusiau juokais prisiminėdavo priversta grumtis su nepagydoma liga. Išgirdusi diagnozę ji dvejus metus stebėjo, kaip kinta jos santykis su aplinka ir savimi, iš naujo peržvelgė savo menines ir vertybines nuostatas.

Popos kūryba ir anksčiau buvo glaudžiai susijusi su meno kaip gyvenimo formos idėja – ji buvo choreografė, kurianti ne tiek šokį, kiek situacijas, užduotis, scenarijus. Vėliau ji išbandė ir atrado daugybę skirtingų medicininių ir dvasinių perspektyvų, praktiškų, sutiko naujų draugų, bendruomenių, pažino ir kūrė naujus mikropasauius. Aktyvus jai priimtino, pakeliamo santykio su sunkiais jausmais, pojučiais ir būsenomis kūrimas virto daugybe performansų, atliekamų su kitais žmonėmis ar privačiai – tik sau, nukreiptų į gijimą ir išlaisvinančių iš slegiančios perspektyvos. Savo kūne ji sukūrė džingles, ir tų džinglių gyvūnai ir augalai ja rūpinosi. Užmerkusi akis ji kurį laiką piešdavo ant krūtinės pasidėjimo užrašų knygelėje. Ranka sekdavo kvėpavimą ir padėdavo jam nurimti, piešdavo įsivaizduojamą kūno formą vadovaudamasi tos akimirkos suvokimu, padėdavo iškęsti skausmą ir prisiminti sapnus.

Kiekviena piešinį lydi įrašas, žymintis piešinio temą, užduotį ar įžvalgą, atrastą piešiant, taip pat data ir piešinio sukūrimo trukmė. Parodoje rodoma tik nedidelė serijos dalis. Serijos pavadinimas – tai įrašas ties vienu iš piešinių. — VJ

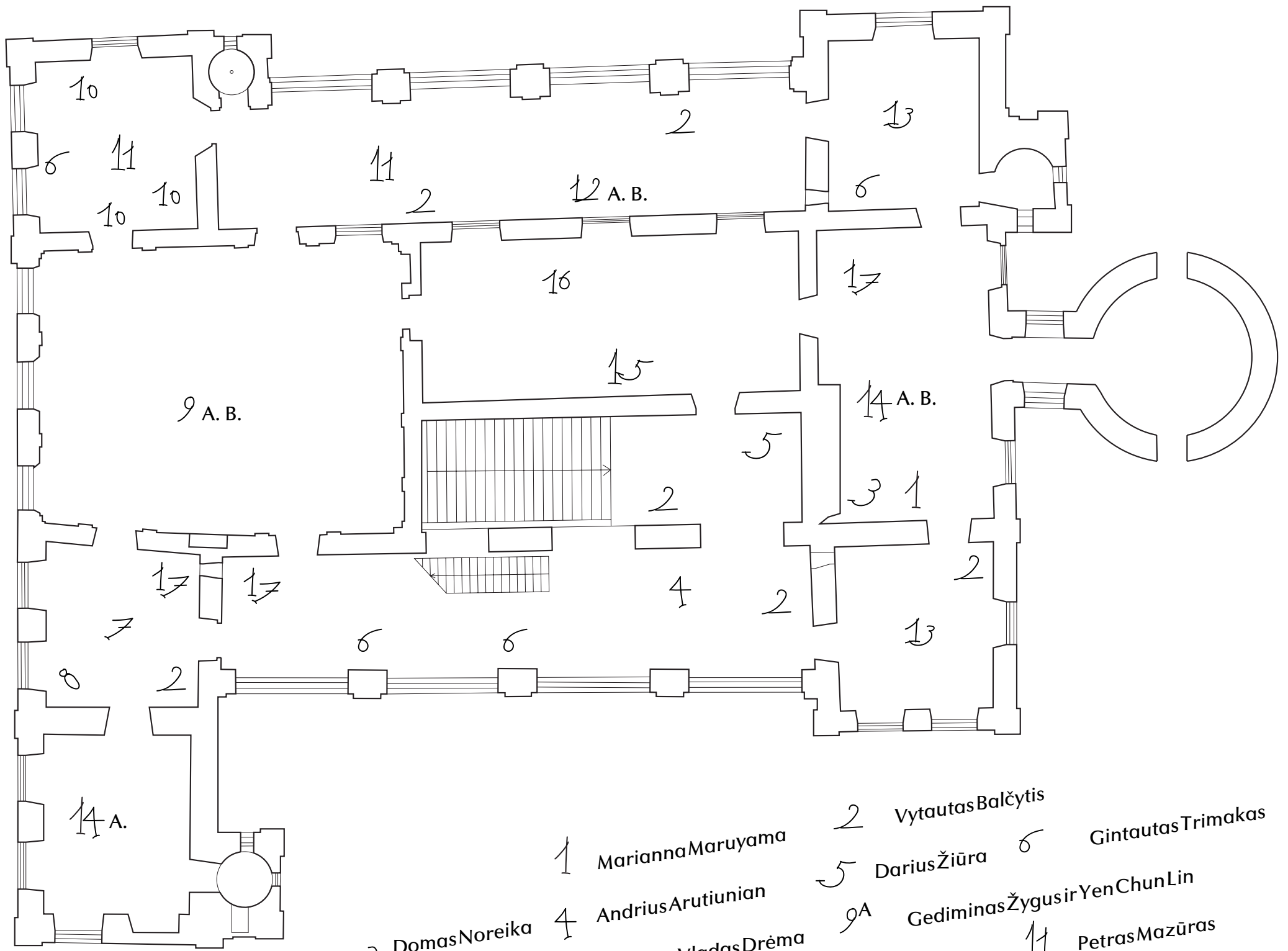
KŪRINIŲ PAVADINIMŲ VERTIMAS
(PAGAL LAIKRODŽIO RODYKLĘ):

Iš tranšo į supimąsi, 5', 23.12.2012
Supimasis, 2', 23.12.2018
Skrudis per Amazonės mišką, 10', 23.12.2018
Mane gydo įvairūs džinglių lapai, 6', 23.12.2018
Džiaugsmas, kai neskauda, 3', 23.12.2018
Sveikatos linija ∩ ligos linija, 2', 25.12.2018
Valios kvadratas meilės kvadrato, 1', 25.12.2018

Galimybė pasveikti, 4', 24.12.2018
Trys dainos šokiui ir transui, 8', 24.12.2018
Mano judesio vizija, 5', 28.12.2018
Užrašų knygelė ant krūtinės, piešiu ten, kur skauda, 4', 28.12.2018
Sukurti savo realybę, 2', 28.12.2018
Nepasiduoti, 3', 28.12.2018
Supimasis ir linijos virpėjimas ant mano krūtinės, 10', 30.12.2018
Saugumo jausmas, kai išlipu iš šaltos jūros ir krentu po saule, 10', 28.12.2018
Gyva paskutinę metų dieną, 3', 31.12.2018

Optimizmas ir tikėjimas, 5', 31.12.2018
Ne viską reikia suprasti, 2', 31.12.2018
Kaip jaučiu savo kūną, 3', 31.12.2018
Ramybė, 1', 4.01.2019
Laisvė, 2', 4.01.2019
Skausmo nutrynimas, 3', 4.01.2019
Širdies atpalaidavimas, 3', 7.01.2019
Nežinomybės, 4', 12.01.2019
Skrudis virš Piz Palū, 12.01.2019

Troškimas gyventi, 2', 12.01.2019
Kvėpavimo nuraminimas, 8', 12.01.2019
Sapnas, kad basliu perdūriau mėnulį, 4', 12.01.2019
Jausmas, kad manimi rūpinamasi, 3', 17.01.2019
Darkart prisimenu sapną apie drąsą besti baslį į mėnulį, 3', 17.01.2019
Mano kūnas, 3', 17.01.2019
Tikėjimas, 5', 22.01.2018

- 1 Marianna Maruyama
- 2 Vytautas Balčytis
- 3 Domas Noreika
- 4 Andrius Arutiunian
- 5 Darius Žiūra
- 6 Gintautas Trimakas
- 7 Mindaugas Lukošaitis
- 8 Vladas Drėma
- 9A Gediminas Žygus ir Yen Chun Lin
- 9B Bojana Cvejić ir Lennart Laberenz
- 10 Alina Popa
- 11 Petras Mazūras
- 12A IC-98 ir Kustaa Saksi
- 12B Giulia Crețulescu
- 13 Iza Tarasewicz
- 14A Alexander Kluge
- 14B Peter Wächtler
- 15 Miljohn Ruperto ir Ulrik Heltoft
- 16 Miljohn Ruperto
- 17 Rita Olšauskienė